

TEMELJI EKONOMIJE

III. letnik
(Odgovori na vprašanja)

1. Kaj je temeljni ekonomski problem?

- **Temeljni ekonomski problem je problem relativne redkosti dobrin** – dobrin je na svetu manj kakor potreb. Z vidika celotne družbe gre za pomanjkanje proizvodnih dejavnikov, zato moramo gospodariti in izbrati najučinkovitejšo uporabo danih potrošnih dobrin in proizvodnih dejavnikov.
- Ekonomija proučuje gospodarjenje.
- **predmet** ekonomike je da vsaka samostojna gospodarska dejavnost deluje po gospodarskih načelih, to je da ustvarja narodni dohodek in lastno akumulacijo ter da se reproducira iz lastno ustvarjenih sredstev
- Nesorazmerje med potrebami in razpoložljivimi dobrinami imenujemo temeljni ekonomski problem.

2. S čim se ukvarja ekonomija, kaj proučuje?

Vsako gospodarstvo mora najti odgovore na temeljna ekonomska vprašanja proizvodnje in razdelitve: KAJ in KOLIKO, KAKO in ZA KOGA.

- Proučuje gospodarjenje, kako uporabiti omejene vire, ko poskušamo zadovoljiti neomejene potrebe. Ekonomija proučuje pojme in pa dejavnosti, ki se pojavljajo v procesu reprodukcije in ugotavlja zakonitosti, ki vladajo v proizvodnji, razdelitvi, menjavi in potrošnji dobrin.

Naloge:

- da odkriva ekonomske zakonitosti, ki izhajajo iz posebnih poslovnih in tržnih pogojev
- da daje osnove za usmerjanje razvoja celotne dejavnosti

Metode:

- da jo spoznamo v povezanosti z drugimi gospodarskimi panogami, to pa nam omogoča dialektična metoda
- Gospodariti pomeni najučinkoviteje porazdeliti in uporabiti omejena sredstva, tako da čim bolj zadovoljimo potrebe.

3. Opredelite pojme potrebe, dobrine, relativno redke dobrine, načelo gospodarjenja, alternativni stroški?

POTREBE – so želje oz. občutek pomanjkanja nečesa, ki ga želimo odpraviti. Delimo jih na osnovne in sekundarne potrebe. Prve so eksistenčne, druge pa kulturno-luksuzne potrebe. Lahko ji zadovoljimo homeostatično ali progresivno.

DOBRINE – so koristne stvari, sredstva in storitve, s katerimi zadovoljimo potrebe.

RELATIVNO REDKE DOBRINE – to pomeni, da je razpoložljiva količina dobrin nezadostna v primerjavi s potrebami.

NAČELO GOSPODARJENJA – gospodariti pomeni najučinkoviteje porazdeliti in uporabiti omejena sredstva, tako da čim bolj zadovoljimo potrebe

UČINEK : VLOŽENA SREDSTVA

ALTERNATIVNI STROŠKI – ker ne moremo zadovoljiti vseh potreb na enkrat, smo prisiljeni izbrati. Žrtvovano količino druge dobrine imenujemo alternativni stroški.

4. Kako gospodarjenje rešuje temeljni ekonomski problem?

Gospodarjenje pomeni izbiranje katere, dobrine bomo zadovoljili. Smiselno je da najprej zadovoljimo osnovne potrebe in nujne potrebe.

Gospodariti pomeni najučinkoviteje porazdeliti in uporabiti omejena sredstva, tako da čim bolj zadovoljimo potrebe

Ekonomija je nenehno odločanje, kako uporabiti dana nezadostna sredstva, in tehtanje alternativnih stroškov.

5. Katere temeljne ekonomske probleme rešuje vsaka družba?

Kratkoročno rešujemo problem z razdelitvijo dobrin med člane družbe, dolgoročno pa ga lahko rešujemo le s proizvodnjo. Vsaka družba odloča o treh temeljnih ekonomskih vprašanjih.

Vsako gospodarstvo mora najti odgovore na temeljna ekonomska vprašanja proizvodnje in razdelitve: KAJ in KOLIKO, KAKO in ZA KOGA.

6. Na kakšne načine različne družbe iščejo rešitve teh vprašanj (navedite tudi problem Slovenije)?

Dandanes se večina ekonomskih izbir dogaja na trgu, na nekaterih področjih pa odloča država. Organizira šolstvo, zdravstvo in druge javne dobrine, včasih pa poseže tudi in določi cene eksistenčnih dobrin.

Trg in država skupaj rešujeta ekonomski problem in odgovarjata na temeljna ekonomska vprašanja. Tak **mešani ekonomski mehanizem** je najbolj učinkovit način razporejanja omejenih virov. Vsa sodobna gospodarstva tudi slovensko so mešana **tržno – planska** imenujemo jih tudi **socialno – tržna**. Razlikujejo se le po stopnji poseganja države.

7. Kdo so ekonomski osebki in katere ekonomske vloge imajo?

To so posamezniki, podjetja in država, le ti pa izbirajo kako bodo najbolj gospodarno uporabili dobrine. Posamezniki smo potrošniki, podjetja proizvajalci, država pa potrošnica in proizvajalka.

8. Katere faze sestavljajo gospodarsko dejavnost v tržnem gospodarstvu?

Štiri faze gospodarskega procesa :

- proizvodnja (podjetja proizvajajo dobrine)
- razdelitev (ekonomski osebki dobijo denarne dohodke)
- menjava (dohodke zamenjajo za dobrine)
- potrošnja (dobrine potrošijo)

Vse faze se neprestano ponavljajo zato gospodarjenje imenujemo tudi reprodukcija. V procesu morajo sodelovati vse 4 faze, drugače procesa ni.

9. Kaj so proizvodni odnosi in zakaj so tako pomembni?

V proizvodnji sodelujejo številni ljudje med katerimi se ustvarjajo proizvodni odnosi.: delavec je podrejen vodstvu oddelka le ta pa upravi. Odnosi so hierarhično urejeni. Mesto posameznika je odvisno od njegove vloge v proizvodnji. Višja raven posameznikovega znanja in izobrazbe mu omogoča opravljanje zahtevnejšega dela, zaradi tega ima višje dohodke in tudi ugled v družbi.

10. Opišite krožni tok gospodarske dejavnosti?

Gospodarsko dejavnost ponazorimo z krožnim tokom.

TRG PROIZVODNIH DEJAVNIKOV

proizvodni dejavniki
denar

proizvodni dejavniki
denar

GOSPODINJSTVA

PODJETJA

proizvodi in storitve
denar

proizvodi in storitve
denar

TRG POTROŠNIH DOBRIN

Podjetja proizvajajo dobrine in jih prodajajo na TRGU POTROŠNIH DOBRIN. Kupci so GOSPODINJSTVA, ki s tem zadovoljujejo svoje potrebe. S ponujanjem svoje delovne sile in drugih proizvodnih dejavnikov dobijo denar na TRGU PROIZVODNIH DEJAVNIKOV. Tam jih kupijo PODJETJA.

Ekonomski krožni tok povezuje gospodinjstva in posameznike prek trgov na katerih se oblikujejo cene proizvodnih dejavnikov in potrošnih dobrin. Proizvodnja, dohodki in zaposlenost prebivalstva so neločljivo povezani.

11. Kaj je koristnost dobrine, celotna koristnost in mejna koristnost? Navedite konkreten primer gibanja mejne in celotne koristnosti.

Koristnost dobrine – je temeljna značilnost dobrin, to je sposobnost zadovoljiti potrebe. Koristnost dobrine je odvisna od njene intenzivnosti potrebe: bolj ko is neke dobrine želimo večjo korist ima za nas. Koristnost je subjektivna kot subjektivne potrebe.

Mejna koristnost – je zadovoljstvo, ki nam ga daje dodatna enota dobrine. (vsaka naslednja kepica sladoleda nam prinaša manj koristnosti kot prejšnja, sladoleda si se že prenajedel, zato je koristnost vsake kepice manjša, če naslednje kepice ne moreš več pojesti, torej zate nima več koristnosti)

Celotna koristnost – pove nam skupno zadovoljstvo porabnika od vseh enot dobrine.

Št. Kepic sladoleda	1	2	3	4	5
Koristnost posamezne kepice (MU)	4	3	2	1	0
Celotna koristnost vseh pojedenih kepice (TU)	4	7	9	10	10

$$MU_n = TU_n - TU_{n-1} = TU$$

Celotna koristnost po 5 kepicah je enaka kot po 4.

12. Narišite premico možnosti potrošnje in pojasnite kaj prikazuje? Kdaj bi se premica primaknila vzporedno navzgor ali navzdol?

Premica možnosti potrošnje prikazuje največje mogoče količine dveh dobrin, ki jih posameznik lahko kupi s svojim dohodkom ob danih cenah. Cene dobrin se oblikujejo na trgu in nanje kupec ne more vplivati. Če bo porabil ves denar na enkrat bo izbral eno izmed kombinacij na premici. Odloči se lahko za katero koli kombinacijo – alternativo, seveda pa s tem zavrne druge kombinacije, zato to premico imenujejo tudi premica alternativnih možnosti potrošnje.

Premica možnosti potrošnje je padajoča, zato ker vsaka žrtev zahteva alternativne stroške.

Premica možnosti potrošnje je orodje s katerim si lahko pomagamo pri odločanju o nakupu. Pokaže največje mogoče količine dveh dobrin, ki jih lahko kupimo ob danem dohodku in danih cenah. Ko izbiramo, katero kombinacijo dobrin bomo kupili, moramo upoštevati alternativne stroške, ki so ob danih cenah stalni.

13. Kako se spreminjajo možnosti za potrošnjo, če se poveča tvoj dohodek? Kako pa če se zvišajo cene?

Večji dohodek posledično prinese več dobrin. To pokaže tudi premica možnosti potrošnje – premaknila se je vzporedno navzgor. Enako bi se zgodilo če bi se dobrine pocenile.

Če pa se dohodek zmanjšal ali pa dobrini podražili bi se premica premaknila vzporedno navzdol.

Če pa bi se napr. ena dobrina pocenila, dohodek in pa druga dobrina pa ostala enaka, bi se premica premaknila nevporedno in postala bolj strma.

Naklon premice možnosti potrošnje je odvisen od razmerja med cenama dobrin, zato jo imenujemo tudi premica cene.

14. Kaj nam prikazuje krivulja proizvodnih možnosti? Zakaj je padajoča? Kaj nam prikazuje točka na krivulji, kaj pod krivuljo in kaj nad? Kdaj se celotna krivulja pomakne navzgor in kdaj navzdol?

Krivulja proizvodnih možnosti je orodje s katerim si lahko družba pomaga pri odločanju, kaj in koliko bo proizvajala. Pokaže največje mogoče količine dveh dobrin ob danem obsegu proizvodnih dejavnikov in učinkovitosti teh. Ko izbiramo moramo katero kombinacijo dobrin bomo proizvajali, moramo upoštevati, da se alternativni stroški večajo in krivulja je zaradi teh stroškov padajoča.

Družbi so dosegljive vse možne kombinacije na krivulji pod pogojem da družba uporablja vse proizvodne dejavnike na najbolj učinkovit način. Proizvodne kombinacije nad krivuljo so nedosegljive, saj družba za to nima dovolj proizvodnih dejavnikov. Točke pod krivuljo pa pomenijo nepolno zaposlenost proizvodnih dejavnikov. Krivulja bi se premaknila navzgor če bi dobili dodatne proizvodne dejavnike (stroji, izobraževanje delavcev, razvoj tehnoloških postopkov...), navzdol če pride do vojne, naravnih katastrof in se posledično zmanjša zaposlenost proizvodnih dejavnikov (gospodarske krize, neprimeren gospodarski sistem in gospodarske politike)

15. Kaj je proizvodnja? Naštejte primarna, sekundarna in terciarna podjetja.

Proizvodnja je proces v katerem človek s svojim delom spreminja naravne dobrine tako, da lahko zadovoljijo potrebe. Je proces ustvarjanja nove vrednosti – proizvodov in storitev. Poteka pa v primarnih, industrijskih in storitvenih obratih.

Primarne:

Sekundarne:

Terciarne:

16. Kaj so proizvodni dejavniki in v katere vrste jih razvrščamo?

Vse kar potrebuje za proizvodnjo so proizvodni dejavniki. V proizvodni sodelujejo številni ekonomski osebki, ki so lastniki teh dejavnikov:

- delovne sile
- zemlje
- kapitala

Za svoj prispevek prejemajo dohodke. Delavci plačo, lastniki zemlje in drugih naravnih virov rento. Lastniki kapitala pa dobiček ali obresti.

17. Opredeli delo, delovno silo, kapital in zemljo!

DELO – je zavestna in preiščljena človekova dejavnost pri katerem uporabljamo delovno silo to pa so umske fizične in moralne sposobnosti.

ZEMLJA – daje osnovo za proizvodno, so naravne danosti za proizvodno: kmetijska in zazidljiva zemljišča, gozdovi, surovine, rudna bogastva in energetske viri.

KAPITAL – je vse proizvedeno bogastvo, ki ga namenimo za proizvodno: orodja, stroji in druga proizvodna oprema, materiali, stavbe, ceste, šole, vozila...

Čas, ki je potreben za to, da kapital preide vse oblike in se spet pretvori v denarni kapital imenujemo obrat kapitala.

18. Opredelite pojem stroškov, celotnega prihodka in dobička!

STROŠKI – so v denarju izražena poraba proizvodnih dejavnikov

Porabljeni proizvodni dejavniki * cena proizvodnih dejavnikov

CELOTNI PRIHODEK – je vrednost, ki jo podjetje iztrži s prodajo proizvodov, odvisen je od količine prodanih izdelkov in cene teh

Prodana količina * cena proizvodov

DOBIČEK – presežek prihodkov nad stroški

19. Za kakšne namene kapitalist uporablja dobiček?

Dobiček pripada lastniku kapitala, ki je organiziral proizvodni proces in prevzel tveganje. Dobiček lahko potroši, vendar bo v tem primeru začel prihodnji proizvodni proces z enako vsoto kapitala, lahko pa dobiček tudi akumulira – shrani za nadaljnjo proizvodnjo, talko bo povečal in izboljšal kapital: pridobil dodatno sodobnejšo opremo.

Dobiček je namenjen:

- pokrivanju izgub iz prejšnjih let
- vlagateljem kot nadomestilo za vložena sredstva
- povečanju kapitala
- povečanju rezerv
- nerazdeljenemu delu dobička v tekočem letu

20. Kaj je tehnična opremljenost dela? Kakšna je razlika med delovno in kapitalno intenzivnimi panogami?

Tehnična opremljenost dela – je razmerje med vrednostjo kapitala, vloženega v proizvodna sredstva in številom delavcev. V veliki meri je odvisna od tehnologije v panogi.

Kapitalno intenzivne dejavnosti – zanje je značilen velik delež opreme v primerjavi z deležem zaposlenih delavcev, zato so stroški za amortizacijo sorazmerno visoki, stroški za plače pa nizki (energetika, železarstvo, strojna in kemična industrija ter proizvodnja motornih vozil)

Delovno intenzivne dejavnosti – delež kapitala je majhen v primerjavi z deležem zaposlenih, zato je delež stroškov za plače v celotnih stroških relativno visok. Tudi v teh dejavnostih tehnična opremljenost narašča, vendar nikoli ne bodo kapitalno intenzivne. (lahka industrija in storitve, tekstilna industrija, trgovina na drobno, posredovanje turističnih storitev, osebne storitve)

21. V čem je pomen delitve dela in specializacije?

Delitev dela in specializacija povečujeta družbeno bogastvo in zasluzke ter skrajšujeta delavnik.

22. Opredelite pojme: stalni stroški, celotni stroški, mejni stroški in povprečni stroški?

STALNI STROŠKI – so tisti, ki so neodvisni od obsega proizvodnje.

SPREMENLJIVI STROŠKI – spreminjajo se z obsegom poslovanja, podjetje im pri proizvodnji večje količine dobrin ali storitev in s tem posledično tudi večje stroške.

CELOTNI STROŠKI – to so vsi stroški, ki nastajajo v proizvodnji.

MEJNI STROŠKI - so stroški, ki nastanejo zaradi dodatne proizvodnje enote izdelka. Mejni stroški so prirastek stroškov.

POVPREČNI STROŠKI – so stroški na enoto proizvoda

23. Katere so prednosti množične proizvodnje?

Razlog prihranka pri stroških zaradi večanja količine proizvodnje so prednosti množične proizvodnje:

- avtomatizacija in robotizacija
- tehnična delitev dela in specializacija delavcev
- bolj učinkovite metode dela in organizacija proizvodnje
- prihranki pri odpadnem materialu, prodajnem osebju, oglaševanju
- večja pogajalska moč
- rabati zaradi nabave velikih količin
- cenejše pridobivanje kreditov
- manjši stroški distribucije

24. Kako izražamo velikost podjetji? Navedite konkreten slovenski primer!

Velikost podjetji izražamo s številom zaposlenih in skupnimi celotnimi prihodki od prodaje.

V Sloveniji so merila naslednja:

Podjetja	Št. zaposlenih	Celotni prihodki od prodaje
majhna	Do 50	Do 1 milijarde sit
srednja	Do 250	Do 4 milijarde sit
velika	Več kot 250	Večji od 4 milijarde sit

Največje podjetje po celotnem prihodku (2000) – Petrol

Največje podjetje po dobičku (2000) – Krka

Največje podjetje po št. Zaposlenih (2000) – Slovenske železnice

Največja podjetja v Sloveniji: (2001)

- Krka
- Lek
- Mercator
- Banka Koper
- Petrol
- Pivovarna Union
- Gorenje
- Pivovarna Laško
- Luka Koper
- SKB Banka

25. Kateri je temeljni motiv poslovanja podjetij?

Temeljni motiv podjetja je čim večji **dobiček**. Brez dobička ni akumulacije, ni širitve proizvodnje in delovnih mest, ni tehnološkega napredka in ne gospodarskega razvoja. Brez dobička je podjetje obsojeno na propad.

26. Navedite prednosti in pomanjkljivosti velikih in malih podjetij?

MAJHNA PODJETJA

Prednosti:

- so prilagodljiva, hitro se odzivajo na tržne spremembe in nove priložnosti
- komunikacija znotraj podjetja poteka hitro in učinkovito
- zaposleni so povezani z poslovanjem, zato so bolj motivirani
- stroški za administracijo in upravljanje so majhni
- lahko so uspešna če odkrijejo tržno nišo, področje specializacije ali pa izvirne tržne prijeme
- prevladujejo v dejavnostih, kjer ni izrazitih prihrankov obsega (storitvene dejavnosti, izdelava po naročilu)
- nastopajo na manjših trgih in zadovoljujejo potrebe na lokalni ravni
- številna so družinska podjetja in omogočajo samozaposlitev
- za gospodarstvo so pomembna saj sorazmerno z malimi stroški ustvarjajo veliko novih delovnih mest

Slabosti:

- nimajo sredstev za vlaganje oz. jih težje pridobijo
- težko pritegnejo sposobne specializirane delavce
- vodi in upravlja jih večinoma lastnik

VELIKA PODJETJA

Prednosti:

- imajo razčlenjeno delitev dela
- veliko št. zaposlenih pomeni velikanski intelektualni in ustvarjalni kapital
- profesionalni manager usklajuje dejavnosti podjetja in zagotavlja dobiček
- lastniki – delničarji pa nadzirajo porabo proizvedenih dejavnikov, si prisvajajo dobiček in prevzemajo tveganje
- razpolagajo z velikanskim kapitalom, namenjajo ga za oglaševanje, dodatne storitve potrošnikom, učinkovito distribucijo proizvodov, nakupe patentov in licenc
- na trgu se pojavljajo z številnimi izdelki
- prepoznavnost podjetja lahko zagotovijo z blagovnimi znamkami
- ustanavljajo svoje razvojno – raziskovalne oddelke
- z dobrimi pogoji za delo in visokimi plačami pritegnejo visoko izobražene strokovnjake
- zaradi množične proizvodnje izkoriščajo prihranke obsega

Slabosti:

- notranje komunikacije so okorne
- zaposleni se počutijo odrinjene od poslovnega odločanja
- počasneje se odzivajo na tržne spremembe in priložnosti

27. Naštejte in opišite kazalnike uspešnosti?

Uspešnost gospodarjenja preverjamo z različnimi kazalniki:

DONOSNOST

Je razmerje med ustvarjenim dobičkom in zato potrebnim kapitalom. Pokaže kako donosno podjetje uporablja kapital. Izražamo jo s profitno mero.

$$\text{Profitna mera (pf)} = \frac{\text{dobiček}}{\text{Kapital}} * 100$$

GOSPODARNOST

Je razmerje med vrednostjo proizvodov (celotnim prihodkom) in celotnimi stroški. Pokaže v kolikšni meri vrednost proizvodnje presega stroške.

$$\text{Gospodarnost (e)} = \frac{\text{Dobiček (celotni prihodek – strošek)}}{\text{Stroški (plače + materialni stroški + amortizacija)}}$$

Kadar je vrednost proizvodnje enaka stroškom, je podjetje ravno na meji gospodarnosti. Gospodarnost je ena.

PRODUKTIVNOST DELA

Je razmerje med količino ali vrednostjo proizvodov in št. delavcev. Pokaže koliko povprečno proizvede delavec v določenem času.

$$\text{Produktivnost dela} = \frac{\text{Količina izdelkov ali storitev}}{\text{Št.delavcev}}$$

Izračunanje **vrednosti** produktivnosti dela:

$$\text{Produktivnost dela} = \frac{\text{Količina izdelkov ali storitev} * \text{cena izdelka ali storitve}}{\text{Št.delavcev}}$$

Odvisna je:

- znanja, spretnosti in podjetnosti delavcev
- tehnične opremljenosti dela, učinkovitih delovnih sredstev in uvajanja inovacij v proizvodnjo
- naravnih danosti

Produktivnost dela je najsplošnejši kazalec gospodarske razvitosti države.

28. Kaj je trg? Naštejte vrste trgov!

Trg je stičišče povpraševanja in ponudbe, kjer se oblikujeta količina kupljenega in prodanega blaga ter cena tega blaga.

Trgi so različno veliki: Od malih lokalnih trgov, regijskih in nacionalnih do mednarodnih ter globalnih trgov.

Vrste trgov:

- nafte in energetskega virov
- blagovne borze in borze vrednostnih papirjev
- delovne sile
- nepremičnin.....

29. Kaj je konkurenca in od katerih 4 dejavnikov je odvisna?

Je tekmovanje, da bi čim uspešneje zamenjali blago. Konkurenca oblikuje tržno ceno, ki pokaže, kaj in koliko naj podjetja proizvajajo, katero tehnologijo naj uporabljajo in kolikšne dohodke bo kdo dobil. Zagotavlja učinkovito porabo relativno redkih dobrin. Lahko je cenovna ali necenovna.

Odvisna je od:

- št. kupcev in prodajalcev	- možnosti vstopa novih ponudnikov
- raznolikosti blaga	- racionalnosti tržnih osebkov

30. Kje v praksi lahko srečamo popolno konkurenco?

Značilnosti popolne konkurence so :

- veliko št. kupcev in prodajalcev
- blago različnih proizvajalcev je za kupce istovrstno
- proizvajalci se lahko prosto preseljujejo med panogami
- tržni osebki so vedno racionalni in popolnoma obveščeni o tržnih razmerah
- zelo močna je cenovna konkurenca

Pojavlja se:

- na trgih osnovnih kmetijskih pridelkov in surovin
- močna je tudi pri nekaterih oblačilih, prodaji knjig po medmrežju, fotografskih storitvah in kemičnih čistilnicah

31. Kaj je povpraševanje in kaj je razlika med tržnim in individualnim?

So vse tržne sile, ki vplivajo na pripravljenost kupcev za nakup za določene količine blaga pri različnih cenah. Odvisno je od potreb, dohodka in tržnih cen.

Individualno povpraševanje je količina dobrine, ki jo je posamezen kupec – individualist pripravljen kupiti ob različnih tržnih cenah.

Tržno povpraševanje pa je povpraševanje vseh kupcev na trgu določene dobrine. Je seštevek vseh individualnih povpraševanj pri različnih cenah.

32. Kaj je splošna zakonitost tržnega povpraševanja? Kaj se zgodi z povpraševanjem, če se spremenijo dohodki potrošnikov?

Običajno ravnanje povpraševalcev na trgu lahko povzamemo kot splošni zakon povpraševanja: ob višji tržni ceni so kupci pripravljeni kupiti manjšo količino blaga, ob nižji ceni pa večjo. **Cena in količina povpraševanja se spreminjata v nasprotni smeri.**

Cena je le dejavnik povpraševanja. Če se povečajo dohodki kupcev ali njihove potrebe, se bo povpraševanje povečalo – kupci bodo ob enaki ceni pripravljeni kupiti večjo količino blaga, krivulja povpraševanja se bo premaknila v desno. Obratno velja ob zmanjšanju dohodkov ali potreb – povpraševanje se zmanjša in krivulja se premakne v levo.

33. Kaj izraža cenovna elastičnost povpraševanja?

Cenovna elastičnost povpraševanja izraža odziv kupcev na spremembe cen. Odvisna je od vrste dobrine, razpoložljivosti substitutov (nadomestek) in deleža dobrine v izdatkih gospodinjstva.

34. Kakšne vrste elastičnosti povpraševanja poznate in navedite praktičen primer?

Elastične dobrine moramo kupovati, saj omogočajo preživetje. Če se podražijo kruh, mleko, elektrika, zmanjšamo porabo in nakup a le v manjši meri. Povpraševanje je cenovno neelastično. Koeficient cenovne elastičnosti je manjši od 1.
(zdravila – povpraševanje absolutno neelastično)

Neelastične dobrine nam ni treba kupovati saj so te dobrine kulturno-luksuzne. Ob veliki podražitvi jih ne bomo kupovali ali pa jih bomo občutno zmanjšali. Koeficient cenovne elastičnosti je večji od 1 to pomeni da je povpraševanje cenovno elastično.
(televizor, avto, smučarska oprema)

35. Kaj je ponudba in kakšna je razlika med individualno in tržno ponudbo? Kateri dejavniki vplivajo na obseg ponudbe na trgu?

Ponudba (vse tržne sile) izraža pripravljenost prodajalcev, da prodajo določeno količino blaga ob različnih tržnih cenah.

Individualna ponudba je količina, ki jo je posamezni ponudnik pripravljen prodati pri različnih cenah.

Tržna ponudba pa je seštevek individualnih ponudb vseh ponudnikov na trgu določenega blaga.

Dejavniki ki vplivajo na obseg:

- tehnologije in proizvodnih stroškov, zato je krivulja ponudbe naraščajoča: prodajalci ponudijo več blaga le pri višji tržni ceni

36. Opredelite pojem cenovne elastičnosti ponudbe!

Cenovna elastičnost ponudbe kaže odziv kupcev na spremembe cen.

	Eksistenčne dobrine	Luksuzne dobrine
Cena se zviša	POVEČA	ZMANJŠA
Cena se zniža	ZMANJŠA	POVEČA

37. Opišite tržno ravnovesje ter ravnovesno ceno, ravnovesno količino! Kje se oblikuje ravnovesna cena?

Oblikovanje **tržnega ravnovesja je proces**, v katerem se oblikujeta ravnovesna cena in ravnovesna količina. Sproži ga konkurenca, kadar je na trgu presežena ponudba ali preseženo povpraševanje.

Ravnovesna cena je pri kateri je količina povpraševanja enaka količini ponudbe. To količino imenujemo **ravnovesna količina**. Ta cena omogoči v danem trenutku menjavo vsega blaga na trgu.

38. Kako se spremenita ravnovesna cena in ravnovesna količina, če se zmanjša ponudba? Kako pa se spremenita če se zmanjša povpraševanje?

Cene se znižajo če se zmanjša povpraševanje ali poveča ponudba, in nasprotno, cena se zviša če se poveča povpraševanje in zmanjša ponudba.

39. Opredelite normalno ceno! Zakaj je normalna cena dolgoročno najnižja mogoča ravnovesna cena?

Normalna cena je najnižja mogoča cena ob dani tehnologiji, saj je v višini minimalnih povprečnih stroškov panoge. Nove tehnologije znižujejo proizvodne stroške in s tem dolgoročno ravnovesno ceno.

40. Kaj je monopol in v katerih dejavnostih se ponavlja in naštej njegove značilnosti?

Monopol je oblika trga, na katerem potrebe velikega števila kupcev zadovoljuje en sam ponudnik. Proizvod nima nadomestka, ovire za vstop novih konkurentov pa os velike.

Slabosti:

- cene so višje kot v konkurenčnih trgih z omejenim dohodkom lahko kupimo manj dobrin
- monopolist proizvaja manj dobrin kot bi jih lahko zato slabše zadovoljuje družbene potrebe
- ne proizvaja z najmanjšimi možnimi stroški torej proizvodnih dejavnikov ne uporablja najbolj racionalno
- ob manjši proizvodnji je zaposlenost proizvodnih dejavnikov manjša in s tem tudi manj delovnih mest
- tehnološki napredek je počasnejši

Monopolist:

- edini ponudnik na trgu, in lahko določa ceno
- zato ima monopolno moč
- če omeji količino prodaje lahko doseže višjo ceno in ekstra dobiček

41. Primerjajte monopol in popolno konkurenco!

Monopolistična konkurenca je delno podobna popolni konkurenci. Monopolistični proizvajalci ponujajo na trgu različne blagovne znamke in z intenzivnim oglaševanjem prepričujejo kupce, da je njihov izdelek v množici izdelkov edinstven.

Trg obvladuje manjše število velikih proizvajalcev, konkurenca je po večini necenovna. Ker so podjetja velika so odvisna drugo od drugega : pri načrtovanju tržnega nastopa morajo predvidevati in upoštevati odzive tekmecev. Oligopolist lahko poveča prodajo samo tako, da odvzame kupce drugim podjetjem v panogi. Kadar namerava vstopiti v panogo nov konkurent, oligopolna podjetja občutno znižajo cene, kratkoročno tudi pod svoje proizvodne stroške, to jim omogočajo sicer visoki ekstra dobički. Čim višja je stopnja konkurence, tem bolje deluje tržni mehanizem. Visoka stopnja konkurence zagotavlja učinkovito in gospodarno razporejanje omejenih proizvodnih dejavnikov. (zato vse države vodijo proti monopono politiko.)

42. Kaj prepoveduje protimonopolna zakonodaja?

Prepoveduje vse oblike omejevanja konkurence:

- izrabo monopolne moči
- nastajanje monopolov in oligopolov
- kartelno dogovarjanje med podjetji

Kartel – pojmovanje

* je org. proizvajalcev, ki se družijo zaradi ekonomskih koristi

V Sloveniji to nadzoruje Urad za varstvo konkurence, v Evropi pa Evropska komisija.

Če monopolno podjetje zelo ogroža konkurenco v določeni panogi, lahko država zahteva razdelitev podjetja v več manjših, spodbuja nastajanje novih podjetij v panogi ali z nižjimi carinami spodbuja uvoz blaga tujih proizvajalcev. Monopolistu lahko naloži denarno kazen in povrnitve škode podjetjem.

Preprečevanje monopolov:

- velika podjetja morajo pridobiti soglasje Urada pred prevzemom ali združitvijo
- če Urad ugotovi, da bi bil tržni delež združenega podjetja prevelik, združitve odpove
- protimonopolna politika je uspešnejša pri preprečevanju novih monopolov, kot pri razdružitvi starih

43. Katere so pozitivne ekonomske posledice delovanja trga in katere negativne?

Tem bolj je trg konkurenčen, več ima pozitivnih ugodnih posledic:

- spodbuja k največji možni učinkovitosti
- stroški in cene se znižujejo
- proizvodi se izboljšujejo
- sili k tehnološkemu napredku
- proizvodnja in potrošnja sta usklajeni
- prileganje proizvodnje družbenim potrebam

Negativne posledice:

Na marsikaterem področju delovanje trga povzroči nezaželene posledice za družbo. Ugodni rezultati trga so tudi njegove pomanjkljivosti.

- proizvodnja se prilagaja povpraševanju (Afrika)
- dobiček usmerja proizvajalce v panoge v katerih je povpraševanje veliko (zdravstvo, gasilci, obramba policija ...) Številne panoge, ki so pomembne za obstoj celotne družbe ne prinašajo dobička.
- spodbuja k največji možni učinkovitosti (neosvinčeni bencin je dražji od osvinčenega poraba ni racionalna)
- proizvajalci uporabljajo čim cenejše proizvodne dejavnike(naravno bogastvo je zastoj)
- konkurenca znižuje stroške (delo otrok je zelo donosno)
- pglavitni motiv poslovanja je dobiček (dobiček lahko povečam z zmanjšanjem količine ponudbe, z monopolnim položajem, kartelnim dogovarjanjem in zavajanjem potrošnikov)
- dohodki ekonomskih osebkov so odvisni od njihove tržne uspešnosti (izdajatelji resnih knjig in časopisov, umetniki, invalide...)

Vsaka družba išče svojo pot v izbiri med trgom in povpraševanjem.

44. Kaj je razdelitev in katere vrste dohodkov se oblikujejo v fazi razdelitve?

Razdelitev je faza gospodarske dejavnosti v kateri dobijo lastniki proizvodnih dejavnikov plačilo za sodelovanje v proizvodnji: mezde (delovna sila), dobiček, rente, obresti. (cena za uporabo omejenih proizvodnih dejavnikov.

Mezda izhaja iz delovne sile in prejmejo jo njihovi lastniki, dobiček, renta in obresti pa izhajajo iz lastniškega kapitala.

Razdelitev omogoča življenjski obstoj proizvajalcev, tre vpliva na njihovo prihodnje leto. Če so v razdelitvi ugodno nagrajeni bodo v naslednjem leti bolj motivirani. V tržnem gospodarstvu povzroča razdelitev velike razlike in neenakosti med člani družbe in nestabilnosti v gospodarstvu, zato država prerazdeljuje dohodke z davki.

45. Opišite mezda, renta, obresti in dobiček?

MEZDA

- cena, ki jo podjetje plača za storitve delovne sile
- v praksi se uporablja le za dohodek fizičnih delavcev
- čim višje so mezde višje je povpraševanje, to spodbuja proizvodnjo, odpiranje delovnih mest in gospodarsko rast
- določevanje mezde je lahko po času ali po učinku ali kombinirano
- pod vplivom ponudbe in povpraševanja na trgu delovne sile se oblikuje splošna raven mezd
- po času – dohodek znan v naprej (pisarniški delavci)
- lahko so določene tudi kosovno – po številu ustvarjenih proizvodov (količinsko: po normi, po acordu in po enoti proizvoda)

Najpogosteje je kombiniranje obeh načinov. Določena je osnovna plača, večjo učinkovitost dela pa nagraduje spremenljivi del plače – spodbuda.

Nominalna mezda – zaposleni dobijo mezdo v denarju

Realna mezda – je količina dobrin in storitev, ki jih lahko kupimo z nominalno mezdo- je kupna moč

DOBIČEK

- je edini dohodek, ki ni znan v naprej
- pozitivna razlika med prihodki in izgubo
- dobiček, ki presega alternativne stroške je pravi podjetniški dobiček
- temeljni motiv podjetniške dejavnosti v tržnem gospodarstvu

Težnja po čim večjem ekstradobičku (tehnološki, konjunktorni ali monopolni), žene podjetnika v iskanje novih tržnih priložnosti in zniževanju stroškov. Uspešnost podjetja pokaže profitna mera.

OBRESTI

So znesek, ki ga podjetnik plača za izposojeni kapital. Podjetja spodbuja, najdonosnejšo naložbeno možnost in da učinkovito poslujejo.

Obrestna mera se oblikuje glede na ponudbo in povpraševanje na trgu prihrankov.

Varčevanje ekonomskih osebkov omogoča nižjo obrestno mero in hitrejši gospodarski razvoj.

Le pozitivna realna obrestna mera zagotavlja lastnikom prihrankom večjo kupno moč v prihodnosti.

$$\text{Obrestna mera} = \frac{\text{obresti}}{\text{Glavnica}} * 100$$

RENTA

- so cena za uporabo omejenih naravnih proizvodnih dejavnikov, ki jih ne moremo poljubno proizvajati
- je dohodek lastnika produkcijskih faktorjev, ki izhajajo iz same lastnine faktorjev, ki so po svojem obsegu omejeni
- zasebna lastnina, možnost dajanja produkcijskega faktorja v zakup le proti plačilu
- sili k racionalni uporabi naravnih danosti

Kmetijska renta:

- dobi jo lastnik obdelovalne zemlje
- oblikuje se na trgu kmetijskih zemljišč in je odvisna od povpraševanja po hrani
- na najslabšem zemljišču dobi absolutno rento, na vseh drugih pa še diferencialno rento (stroški na enoto izdelka so nižji na boljšem zemljišču)

46. Katere so sestavine plač v sodobnem svetu in kakšna je razlik med bruto in neto plačo?

Sestavine plače:

- osnovna plača je določena časovno
- spodbuda je spremenljivi del plače za učinkovitost dela
- udeležba v dobičku (trinajsta plača) za uspešne zaposlene
- ugodnosti (dodatno zdravstveno, pokojninsko zavarovanje, izobraževanje, letovanje v počitniških objektih podjetja, uporaba službenega vozila za osebne potrebe...)

Bruto plača:

- celotni znesek plače
- bruto plača in prispevki na bruto plačo

Neto plača:

- znesek, ki ga prejme delavec
- razliko poberejo davki ter prispevki za pokojninsko in zdravstveno zavarovanje

47. Kateri ekonomski osebki nastopajo na trgu delovne sile? Kakšen je trg popolna in nepopolna konkurenca?

Delovna sila ni istovrstno blago – strojni inženir, ne more opravljati dela zdravnika ne dela pianista ali pianist kuharja. Čim bolj so delavci specializirani, tem manj si konkurirajo! Enotnega trga delovne sile ni, ampak ga sestavljajo številni trgi : trg zdravnikov, trg strojnih inženirjev, učiteljev itd... Konkurenca je največja med delavci z nizko izobrazbo, zato je med njimi tudi največ nezaposlenih. Na trg delovne sile posegajo tudi sindikati in država.

48. Kaj so sindikati in kakšna je njihova vloga?

V pogajanjih z delodajalci in državi sindikati zastopajo interese delavcev.

- zavzemanje za povečanje plač zaposlenih povečuje brezposelnost
- zato so sindikati hkrati prizadevajo da se spremenijo tudi razmere na trgu delovne sile
- različna pogajanja imenujemo kolektivna pogajanja, ki se zapišejo v kolektivno pogodbo
- če so pogajanja neuspešna ostane še zadnje sredstvo sindikalnega pritiska- stavka

49. Kaj je dobiček in kdo ga prejme?

Dobiček je dohodek, ki ga prejme podjetnik za organiziranje proizvodnega procesa in za tveganje, ki ga prevzame.

50. Kaj je ekstra dobiček in od kod izvira?

Ekstradobiček je dobiček večji od povprečnega:

Viri:

- akumuliranje
- uvajanje inovacij
- posodabljanje proizvodnje (kratkoročni nižji stroški proizvodnje – tehnološki ekstradobiček) / zagotavlja gospodarski napredek
- novi proizvodi (kupci si jih tako želijo, da so zanje pripravljene plačati več – konjunktorni)
- monopolist prejema večji dobiček od povprečnega (posledica monopolnega ali oligopolnega položaja na trgu = monopolni ekstradobiček)

51. Izračunaj donosnost podjetja, ki ima 20 milijonov kapitala, sto milijonov celotnega prihodka in 49 milijonov stroškov?

$$\text{Profitna mera} = \frac{\text{dobiček}}{\text{Kapital}} * 100$$

$$\text{Profitna mera} = \frac{51 \text{ milijonov}}{20 \text{ mil.}} * 100$$

$$= 255$$

$$\frac{100 \text{ milijonov} - 49 \text{ milijonov}}{51 \text{ milijonov}}$$

52. Opredelite pojem obresti in obrestne mere! Kje se oblikuje obrestna mera in kaj vpliva na njeno višino?

OBRESTI

So znesek, ki ga podjetnik plača za izposojen kapital. Podjetja spodbujajo, da izberejo najdonosnejšo naložbeno možnost in da učinkovito poslujejo.

OBRESTNA MERA

Je cena, ki jo posojilodajalec plača za enoto izposojenega denarnega zneska. Oblikuje se glede na ponudbo in povpraševanje na trgu prihrankov. Le pozitivna obrestna mera zagotavlja lastnikom prihrankom večjo kupno moč v prihodnosti.

$$\text{Obrestna mera} = \frac{\text{obresti}}{\text{Glavnica}} * 100$$

53. Kakšna je razlika med nominalno in realno obrestno mero? V čem je pomen inflacijske klavzule?

Nominalna obrestna mera:

- je v odstotkih izražena cena za en tolar izposojenega kapitala
- vedno je pozitivna
- ne pove koliko več dobrin bo posojilodajalec lahko kupil čez eno leto

Realna obrestna mera:

- je kupna moč denarja
- odvisna je od nominalne obrestne mere in stopnje inflacije

Če je nominalna obrestna mera višja od stopnje inflacije, je realna obrestna mera pozitivna. To posojilodajalcu zagotavlja, da lahko čez eno leto kupi več dobrin kot zdaj.

Realna obrestna mera = nominalna obrestna mera – stopnja inflacije

Če pa se cene zvišujejo hitreje kot je nominalna obrestna mera, je realna obrestna mera negativna: kupna moč posojilodajalca se bo zmanjšala. (takšna obrestna mera ne spodbuja varčevanja)

POMEN INFLACIJSKE KLAVZULE

Nominalna obrestna mera mora biti višja od inflacije; zato ob visoki inflaciji določimo relano obrestno mero in inflacijsko klavzulo.

54. Kaj so rente? Vrste rent in kdo jih prejema ter za kaj?

Renta so cena za uporabo omejenih naravnih proizvodnih dejavnikov, ki jih ne moremo poljubno proizvajati (rodovitna zemlja, surovine in druga naravna bogastva) in zagotavlja njihova varčno porabo.

Vrste rent:

- zemljiška renta
- kmetijska renta (cena za uporabo obdelovanega zemljišča)
- položajna renta
- renta naravnih danosti
- renta tržnih pogojev

ABSOLUTNA IN DIFERENCIALNA RENTA

Vsa kmetijska zemljišča niso enaka, razlikujejo se po svoji rodovitnosti in svoji oddaljenosti od tržišča. Najprej seveda obdelamo rodovitna zemljišča, ki so najbližje trgu. Ker na jih ne pridelamo dovolj hrane, moramo kmetovati tudi na manj rodovitnih zemljiščih, ki so bolj oddaljena od tržišča.

Vsi lastniki zemljišč dobijo rento, torej tudi lastnik najslabšega zemljišča. To je **absolutna renta** – dobijo jo vsi lastniki zemljišč v enakem znesku.

Ker so na zemljiščih, ki so boljša od najslabšega, stroški na enoto pridelka nižji, dobivajo še **diferencialno rento**. Le ta je na vsakem zemljišču različna, odvisna je od stroškov pridelave na tem zemljišču.

Renta se oblikuje na trgu kmetijskih zemljišč in je odvisna od povpraševanja po hrani.

55. V čem se dolgoročna ravnovesna cena kmetijskih izdelkov razlikuje od normalne cene industrijskih pridelkov?

Povpraševanje po zemlji je odvisno od potreb po njej, torej od povpraševanja po kmetijskih pridelkih. Tem večje je povpraševanje po hrani, tem več zemlje bo obdelane.

Spomnimo se, da z dolgoročno ravnovesno ceno povprečna podjetja v vseh panogah lahko poravnajo povprečne stroške in ustvarijo povprečni dobiček – isto velja za kmetijstvo. Ker pa je zemlja naravno omejen proizvodni dejavnik, normalna cena vključuje še rento.

NORMALNA CENA

- 1.) Industrijski izdelki =
povprečni stroški v panogi + povprečni dobiček
- 2.) Kmetijski pridelki =
povprečni stroški v panogi + povprečni dobiček + renta

56. Razložite razliko med absolutno in diferencialno rento?

Odgovor v vprašanju 54.

57. Kaj je potrošnja njen pomen ter vrste potrošnje?

Potrošnja je zadnja faza gospodarskega procesa – dejavnosti in razlog za reprodukcijo. Ker so dobrine relativno redke, jih mora vsaka družba racionalno razporediti med končno in proizvodno potrošnjo ter javno in zasebno potrošnjo.

KONČNA POTROŠNJA

Je neposredno zadovoljevanje potreb posameznikov oz. gospodinjstev in države

PROIZVODNJA POTROŠNJA

Je potrošnja podjetij za redno poslovanje in razširitev proizvodnje.(podjetja uporabljajo proizvodne dejavnike – stroje, stavbe, materiale in surovine za proizvodnjo dobrin in storitev)

ZASEBNA POTROŠNJA

Je potrošnja posameznikov in podjetij. Osebna potrošnja posameznikov je odvisna od tržnih cen in njihovih dohodkov(mezd, obresti in rent). Potrošnja podjetij pa porabo proizvodnih dejavnikov za tekoče poslovanje in naložbe.

JAVNA POTROŠNJA

Je potrošnja države.

58. Opredelite pojem javne porabe, javnega sektorja?

Javno porabo v Sloveniji sestavljajo 4 blagajne :

- državni proračun
- pokojninsko in invalidsko zavarovanje
- obvezno zdravstveno zavarovanje
- občinski proračuni
-

Za vse skupaj uporabljamo izraz **javni sektor**. Vse prihodke in odhodke država zajema proračun javnega sektorja.

Javna poraba je:

- financirana z davki in prispevki
- plačujejo jo jih posamezniki in podjetja

59. Kateri so prihodki in odhodki javnega sektorja? Kakšna je razlika med proračunskim primanjkljajem, proračunskim presežkom in javnim dolgom?

Prihodki

davki in prispevki

Zadolževanje

PRORAČUN JAVNEGA SEKTORJA

odhodki

potrošnja države

transferna plačila
investicije države

Transferna plačila:

- povečujejo socialno varnost in blaginjo prebivalstva
- pokojnine, invalidnine, zdravstveno varstvo, otroški in socialni dodatki, pomoč nezaposlenim, štipendije....

PRORAČUNSKI PRESEŽEK

Davki in prispevki presegajo potrošnjo države in transferje.

PRORAČUNSKI PRIMANJKLJAJ

Odhodki proračuna so večji od prihodkov.

JAVNI DOLG

Država pridobi manjkajoča sredstva tako, da se zadolži. Ta se poveča vedno, kadar proračunsko leto država sklene s primanjkljajem.

60. Kaj je denar? Opišite nastanek denarja!

Denar ni dobrina saj neposredno ne zadovolji nobene človekove potrebe, pač pa ga uporabljamo za menjavo.

V davnih časih, ko menjave še ni bilo nismo potrebovali denarja. Vsako gospodinjstvo je proizvajalo za svoje lastne potrebe. Če so zaradi dobre letine proizvedli več, so presežke zamenjali med seboj. Menjava je bila neposredna – **naturalna**.

BLAGO ----- BLAGO

Delitev dela je povečala produktivnost in na trgu je bilo čedalje več blaga. Menjava je postala zapletena in dolgotrajna in zamudna. Potrebne so bile številne **verižne menjave**.

S časoma se je izločilo blagi, ki so ga vsi radi prejeli za plačilo in postalo **splošni menjalni posrednik**. Z njim so izražali vrednost vseh drugih vrst blaga, zato ga imenujemo tudi **splošni ekvivalent**. Menjava je postala posredna in je razpadla v dva procesa, ki sta bila krajevno in časovno ločena.

BLAGO 1----- EKVIVALENT----- BLAGO 2

prodaja

nakup

Pozneje so kot ekvivalent uveljavljali **žlahtne kovine**.

Ko so ljudje trajno začeli uporabljati določeno blago izključno za posredovanje v menjavi je nastal **denar**.

61. Katere so temeljne naloge denarja in katere oblike denarja poznate?

TEMELJNA NALOGA:

- posredovanja v menjavi
- uporabljamo ga kot merilo vrednosti
- zaklad (hranilec vrednosti)
- plačilno sredstvo
- svetovni denar(dolar, jen, funt, evro)

Vlogo denarja, bi lahko opravljala vsaka stvar, ki bi jo ljudje splošno sprejemalo kot plačilo in ji zaupali.

Denar obstaja v obliki gotovine(kovancev, bankovcev) in v obliki knjižnega denarja(imetje ekonomskih osebkov na bančnih računih).

62. Kakšen denarni sistem imamo danes? Zakaj mora imeti denar kritje – primer?

Danes imamo sistem papirnate valute: denar ni več zamenljiv za zlato kot je bilo do 20 stol., saj so ljudje videli da zlata lahko zmanjka. Najpomembnejša valuta 20 stol. je Ameriški dolar. Zlate rezerve, so eden od pogojev za trdno nacionalno valuto.

Primer: po prvi svetovni vojni, je bila v Nemčiji izjemno visoka inflacija, tako da je bila vrednost Nemške Marke vsako uro manjša. Vlogo merila vrednosti so prevzele cigarete.

63. Na kakšen način ustvarjajo banke denar?

PRIMARNI DENAR

Centralna banka izdaja denar v vseh treh oblikah: kovance, bankovce in knjižni denar – daje kredite poslovnim bankam in določa odstotek njihove obvezne rezerve, kredite državi in z odkupom deviz.

Poslovne banke pa ustvarjajo knjižni denar z odobravanjem kreditov na podlagi bančnih vlog, ki so jih pri njih shranili ekonomski osebki. Denar prihaja v obtok tako, da se bančne vloge pomnožijo – multiplicirajo.

64. Kako določimo potrebno količino denarja v obtoku?

V obtoku mora biti dovolj denarja za nemoteno menjavo in plačevaje, hkrati pa ga ne sme biti preveč, saj bi preveliko povpraševanje utegnilo sprožiti inflacijo, premajhna količina pa deflacijo.

Denarja mora biti toliko, kot je vredna ponudba proizvodov in storitev.

$$\text{Količina denarja v obtoku} = \frac{\text{količina dobrin} * \text{cene}}{\text{Hitrost kroženja denarja}}$$

65. Kaj se zgodi , če je v gospodarstvu v obtoku prevelika količina denarja in kaj če je premajhna?

Prevelika količina denarja povzroči povečanje splošne ravni cen – inflacijo. Premajhna količina denarja pa znižanje splošne ravni cen – deflacijo. V prvem primeru gre za večje povpraševanje od ponudbe, v drugem pa povpraševanje po blagu je premajhno.

66. Kaj je inflacija, kako jo merimo in navedite njene negativne posledice?

INFLACIJA

- poglavitni vzrok je inflacije je prevelika količina denarja
- izraža zvišanje cen življenjskih potrebščin (merimo)
- nizka inflacija je za gospodarstvo vzpodbudna, saj povečuje proizvodnjo in zaposlenost

Posledice:

- negotovost
- nepravična porazdelitev dohodkov
- neučinkovitost podjetij
- nekonkurenčnost gospodarstva

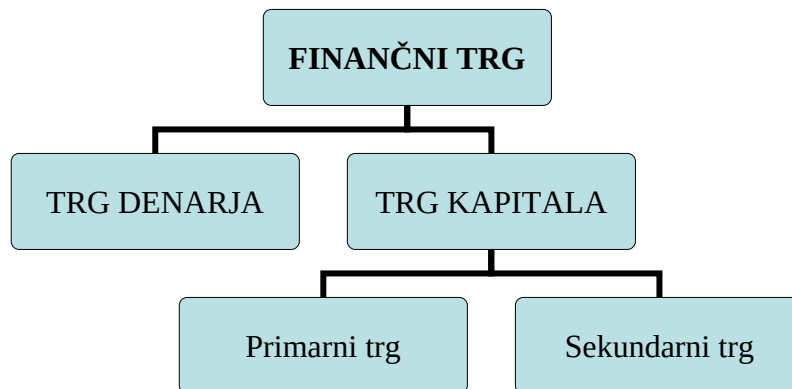
67. Kaj je deflacija in kakšne posledice ima za gospodarstvo?

DEFLACIJA

- pojavlja se ob gospodarskih krizah
- znižanje splošne ravni cen
- cene blaga so nižje, kot so bili proizvodni stroški
- podjetja imajo manjši dohodek od načrtovanega, s tem pa manjši dobiček in izgubo
- podjetja v prihodnosti ne investirajo in gospodarstvo nazaduje
- zmanjšuje št. delovnih mest in obseg proizvodnje

Zato centralna banka zravnava količino denarja v obtoku in zagotavlja stabilno raven cen.

68. Kaj sestavlja finančni trg? Kakšna je razlika med primarnim in sekundarnim trgom kapitala?

Trg denarja:

- je trg kratkoročnih prihrankov
- na njem se zadolžujejo posamezniki, podjetja in država
- zadolžujejo se z razlogom, da odpravijo začasne likvidnostne težave, ter omogočijo financiranje tekočega poslovanja in nakup reprodukcijskega materiala
- ponudniki denarja so banke in izdajatelji kratkoročnih vrednostnih papirjev

Trg kapitala:

- je trg dolgoročnih prihrankov
- zagotavlja kapital za dolgoročne naložbe (obnova podjetij in povečanje njihovega kapitala)

Primarni trg:

- poteka prodaja in nakup novih izdaj vrednostnih papirjev

Sekundarni trg:

- je borza vrednostnih papirjev

Primarni in sekundarni trg kapitala zagotavljata sredstva za dolgoročne naložbe.

69. V čem je razlika med makroekonomijo in mikroekonomijo?

Makroekonomija proučuje celotno narodno gospodarstvo. Analizira predvsem bruto domači proizvod, zaposlenost, splošno raven cen in zunanjetrgovinsko ravnovesje. S svojimi spoznanji usmerja delovanje države.

Ločimo MAKRO ekonomske discipline, ki proučujejo gospodarstvo in njegove zakonitosti kot celoto in MIKRO ekonomske discipline, ki proučujejo gospodarjenje posameznih enot ali celic v okviru celotnega gospodarstva. To disciplino imenujemo ekonomika podjetja.

Mikroekonomija proučuje ravnanje posameznih ekonomskih osebkov na posameznih trgih: potrošnike, gospodinjstva, podjetja, investitorje. Zanima jo kako rešujejo ekonomski problem in kako razporejajo relativno redke vire.

70. Katera so najpomembnejša makroekonomska vprašanja?

1.Kako zagotoviti enakomerno in čim večjo ekonomsko rast?

Vsaka država želi napredovati: Ker so potrebe neomejene in se št. prebivalstva povečuje, se mora povečevati tudi proizvodnja. Nevidna roka trga ne zagotavlja stabilne gospodarske rasti, ampak povzroča gospodarska nihanja.

2.Kako do seči polno zaposlenost?

Proizvodnih dejavnikov ni nikoli dovolj, zato moramo porabiti vse. Če proizvodnje zmogljivosti niso polno izrabljene in če vlada brezposelnost, družba zgublja del možne proizvodnje.

Poleg tega je delo temeljna človekova pravica in potreba. Nezaposlenost povzroča odtujenost ljudi, občutek odvečnosti in nepotrebnosti, socialne probleme, kriminal in politične nemire.

3.Kako ohraniti stabilno raven cen?

Zvišanje cen povzroča negotovost in špekulacije. Dohodki različnih skupin prebivalstva se neenakomerno povečujejo, to pa je razlog za nezadovoljstvo in napetosti.

4.Kako ustvariti zunanjetrgovinsko konkurenčnost in ravnovesje zunanje menjave?

Vsa sodobna gospodarstva so odprta. Velik del gospodarske dejavnosti zavzema zunanja trgovina. To velja predvsem za majhne države, saj domače povpraševanje ne omogoča tako velike proizvodnje, da bi podjetja lahko dosegla prihranke obsega.

71. Kaj je bruto domači proizvod? Kakšen je bruto domači proizvod na prebivalca v razvitih državah in kakšen v Sloveniji?

Bruto domači proizvod:

- izraža novo vrednost proizvodnje določenega gospodarstva v obdobju enega leta
- omogoča primerjave gospodarske razvitosti držav
- je ključni kazalnik gospodarske rasti
- izraža se v dolarjih
- pokazatelj razvitosti države
- nizozemska najbogatejša država po bruto domačem proizvodu na prebivalca

- za računanje uporabljamo tekoče devizne tečaje
- izračunamo ga tako da povprečni bruto domači proizvod delimo z št. prebivalstva

BDP na prebivalca v državah (v USD):

ZDA – 9 810

EU 15 – 7 854

Japonska – 4 765

...

Luxemburg – 19

Slovenija - 18

72. Zakaj je potencialni bruto domači produkt vedno večji od dejanskega?

Gospodarstvo doseže POTENCIALNI BRUTO PROIZVOD če so vse proizvodne zmogljivosti polno izrabljene. Le tega lahko povečamo le dolgoročno. V realnih razmerah je skoraj nemogoče zaposliti vse proizvodne zmogljivosti, zato je dejanski bruto domači proizvod - tisti ki ga ustvarimo – manjši od potencialnega.

73. Opišite gospodarski cikel?

Nihče ne zagotavlja enakomerne in stalne gospodarske rasti. Dogajajo se gospodarska nihanja. Izmenjujejo se obdobja povečevanja in zmanjševanja gospodarske dejavnosti. Premajhno povpraševanje povzroča ob dani ponudbi brezposelnost, preveliko povpraševanje pa inflacijo. Če se ravnovesje oblikuje ob nepolni zaposlenosti proizvodnih dejavnikov, država poseže bodisi na strani ponudbe ali povpraševanja. Gospodarska aktivnost ciklično niha – izmenjujejo se obdobja konjunktura (veliko povpraševanja, vlaganje v nove zmogljivosti) in recesije (zmanjševanje proizvodnje in in odpuščanja delovne sile)

74. Kaj je agregatno povpraševanje in kaj ga sestavlja?

Agregatno povpraševanje sestavljajo:

- osebna potrošnja
- javna potrošnja
- investicije
- potrošnja države
- neto izvoz (razlika med izvozom in uvozom)

Agregatno povpraševanje je povpraševanje vseh ekonomskih osebkov v gospodarstvu. Največji delež agregatnega povpraševanja so nakupi potrošnih dobrin, to so nakupi vseh proizvodov in storitev s katerimi posamezniki zadovoljujejo potrebe.

75. Opredelite investicije in kaj jih sestavlja?

So naložbe gospodinjstev in podjetij.

- so naložbe gospodinjstev v stanovanjske stavbe
- naložbe podjetij v poslovne in proizvodne prostore, stroje in drugo opremo ter v povečanje zalog reprodukcijskega materiala in izdelkov

Investicije ohranjajo in povečujejo kapital, ter proizvodne možnosti gospodarstva.

76. Kaj obsega potrošnja države in kaj neto izvoz?

Potrošnja države so nakupi države – proizvodov in storitev, ki jih država in občine financirajo v enem letu:

- za šole
- zdravstvene in kulturne ustanove
- za delovanje državnih organov
- obrambo
- vojaško opremo

Neto izvoz je razlika med izvozom in uvozom.

Če je izvoz večji od uvoza, ima država zunaj trgovinski presežek, če pa država več uvozi kot izvozi pa ima primanjkljaj v mednarodni trgovinski menjavi.

77. Kako vpliva potrošnja na varčevanje in kako prihranki na investicije?

Za ravnovesni BDP je pomembna tudi sestava agregatnega povpraševanja. Če prevladuje zasebna potrošnja, je življenjski standard visok, proizvodne možnosti gospodarstva pa se ne spreminjajo. Investicijsko povpraševanje zagotavlja večjo in sodobnejšo prihodnjo proizvodnjo in s tem tudi potrošnjo. Se pravi, da potrošnja spodbuja zdajšnjo proizvodnjo, varčevanje pa vpliva na obseg naložb in s tem na prihodnji gospodarski razvoj.